

Statsminister Gro H. Brundtland
Faglig/Politisk konferanse 31/5.89
Folkets Hus, Oslo

Med forbehold om endringer
SPERRET til 31.5. kl. 0900

HVA VALGET GJELDER

Den politiske situasjonen

Stortingsvalget om tre måneder vil bli en viktig korsvei for arbeiderbevegelsen og for Norge. Mange har trodd at dette valget blir lite spennende, siden situasjonen på borgerlig side er så uklar som den er. Partilederne i Høyre og Krf har faktisk begge sagt at de er luta lei snakket om borgerlige samarbeidsbestrebelse. Akkurat på det punktet er de altså enige og jeg tror de her har folk med seg.

Likevel må vi ikke feilvurdere den politiske situasjonen. Om det spriker i politikk, programmer og mellom personer på den borgerlige siden, blir også dette et valg om den politiske retningen og styringen av Norge. Det blir en ny situasjon etter et valg, og med et nytt storting, enn i den fasen da fem borgerlige partier høyner sin profil og kjører sine hjertesaker. Det borgerlige alternativet er en Høyredominert regjering med støtte fra Fremskrittspartiet - i eller utenfor regjeringskontorene. Legg merke til at såvel Bondevik som Syse, ja, faktisk også Venstre, unnlater å trekke noen helt klar grense ved Frp som del av en evt. borgerlig regjerings parlamentariske grunnlag. Selv om de ikke vil snakke om dette forhold, har de inntatt sine posisjoner ut fra den realitet at Fremskrittspartiet må regnes med i norsk politikk.

Dette skaper en slags klarhet midt i rotet. Valget 11/9 vil stå mellom Arbeiderpartiet og en politikk dominert av konservative krefter.

Hvor ligger forskjellene på en sosialdemokratisk og en konservativ politikk?

Når vi skal vurdere hva valget står mellom, kan vi se på erfaringene med 5 års borgerlig regjeringsspolitikk, fram til de borgerlige mistet styringen over utviklingen.

Den økonomiske politikken

Sparingen var rekordlav, og det private forbruket rekordhøyt. Samtidig ble det ført en omvendt omfordelingspolitikk, der sterke grupper økte sin materielle velstand på bekostning av nødvendige fellesoppgaver og de med lavere og middels inntekter.

Situasjonen ble etterhvert uholdbar. De valgte å gi fra seg ansvaret. I tillegg til at økonomien gikk over styr, fikk vi en yappetid med nye og totalt urealistiske holdninger. Troen på lån som en vei til velstand bredte seg. Mange yngre mennesker droppet utdanning og satset på en framtid ved raske fortjenester. Det ble dessverre en dyr lærdom for mange.

Nå er vi tilbake i virkeligheten. Folk forstår at velstand er noe vi må jobbe for. Gjennom en økonomisk snuoperasjon og ikke minst det inntektspolitiske samarbeidet har den faglige og politiske arbeiderbevegelsen styrt landet inn på en riktig kurs. Etter 3 år, hvor vi ikke har nytt godt av skyhøye oljeinntekter, har vi likevel fått skuta gjennom de verste stormene.

Prisstigningen er halvert. Få ting er viktigere for oss alle, den ligger ikke lenger på topp, men faktisk under gjennomsnittet i europeisk sammenheng, og lavest i Norden. Rentenivået er fallende. Norges Banks rente er satt ned med 3.3 % det siste året.

Fra 1986 til 89 ligger det an til en økning i vår vareeksport, utenom olje og gass, på 50 %, mens importen ventes å gå ned med 6%.

Et underskudd på 42 milliarder, er snudd til et overskudd på 13 milliarder. Og legg merke til: Nesten alt skyldes handelen med annen eksport enn olje og gass. Vi har altså ikke flytt på oljen.

For første gang på flere år er det lagt opp til å øke kommunenes inntekter med 2 %. Dette gjør det bl.a. mulig å starte arbeidet med vår nye grunnskolereform, og ta ytterligere skritt i barnehageutbyggingen.

Vi har lagt et godt grunnlag for en ny framgang for Norge. Vi takker alle som har hjulpet oss over kneika. Uten det inntektspolitiske samarbeidet og det ansvar som lønnstakerne viste, ville landet stått langt svakere. Tross mange oppmuntrende trekk kan vi ikke si at vi så langt har lykkes fullt ut. Arbeidsledigheten må overvinnes. Det finnes ingen enkeltspørsmål som opptar Regjeringen mer enn arbeidsledigheten gjør. I vår bevegelse er det helt unødvendig å gjenta argumentene om arbeidsløshetens negative virkninger for den enkelte og for samfunnet. Vi kjenner dem. Det vi må gjøre er å mobilisere våre felles krefter for å bekjempe ledigheten. Vi har bygget opp et sett av arbeidsmarkedstiltak som gir opplæring og meningsfylt beskjeftigelse til mer enn 50 000 mennesker. Totalt skal den tiltakspakken regjeringen fikk vedtatt til påske gi arbeid eller opplæring til 30 - 35 000 utover de tidligere vedtatte planer. Mange av jobbene vil komme innen bolig og vei-bygging. Uten de forbedringer i norsk økonomi som ikke minst fagbevegelsen har bidratt til, hadde en slik massiv innsats mot ledigheten ikke vært mulig.

Vi er inne i den største arbeidsmarkedssatsing som noen gang er gjennomført i vårt land. Når dette likevel ikke er nok, viser det hvor alvorlig situasjonen i økonomien har vært. Denne regjeringen vil ikke bruke arbeidsløshet som virkemiddel i den økonomiske politikken. Det er de faktiske omstillingsproblemer i ulike deler av næringslivet som nå gjør situasjonen uvanlig krevende og vanskelig. Derfor er det nødvendig med større arbeidsmarkedssatsing i en omstillingstid, enn det vil være i mer stabile økonomiske perioder.

Yappetidas forventninger førte til en sysselsettingsvekst basert på innenlands forbruk. I varehandelen ble det skapt 40 000 nye arbeidsplasser. I finansnæringen 12 000. Mange bedrifter bygget opp en altfor stor produksjonskapasitet. Samtidig ble det

startet opp en rekke bedrifter som det ikke var grunnlag for. På toppen av dette ble nødvendige omstillinger utsatt. Resultatet ble at Norge har en lav andel av vår industriproduksjon i det som internasjonalt er høyvekstbransjer. Vi har dessverre en langt sterkere import enn eksport av høyteknologiprodukter. Det er mer enn en alminnelig ryddesjau vi holder på med.

Vi står i realiteten midt oppe i en total omstilling av store deler av vårt arbeids- og næringsliv. Vi skal bygge et nytt og tryggere land med nye virksomheter på en rekke områder. Vi må bruke ressursene riktig og målrettet. Et styrket produksjonsliv er den eneste måten å finansiere nye velferdstiltak på. I framtida skal vi samtidig ha en industri som er tilpasset naturen og dens bæreevne. Vi skal ha gode bedrifter som tar samfunnets krav til rent miljø som en positiv utfordring. Både inntjening og miljøvern skal være en forutsetning slik at vi får en bærekraftig utvikling. Hvem er nærmere til å gå foran også på dette feltet enn Norge? Vi har strenge krav til det indre og det ytre miljø, vi har en lengre historie i systematisk miljøvernarbeid enn de fleste. Hvorfor skal vi ikke gjøre norsk industri til et foregangseksempel som opptrer i samsvar med tålegrensene i vårt naturlige miljø? Miljøindustri kan dessuten i seg selv bli et stort og interessant område for norsk eksport. Slik kan vi kombinere hensynet til vårt eget og omverdenens miljø med interessant eksport.

Omstilling til miljøindustri viser oss hvordan omstillinger styres av politiske valg. Det er den eneste farbare vei også hvis vi skal skape trygghet for arbeid og inntekt i framtida.

I denne prosessen skal og må vi tvinge arbeidsledigheten tilbake. Men vi må gjøre det helt klart; Det kommer til å bli en særdeles krevende oppgave. Og la meg også slå fast: Denne jobben kan ikke gjøres ved å vende tilbake til Yappetidas lettvintheter. Den perioden har brakt nok skade. En ny runde vil være katastrofal.

Utfordringen er å gjøre det lønnsomt å drive produksjon i Norge. De forbedringer vi har oppnådd med hensyn til pris og kostnadsnivået, må følges opp med tiltak for økt kapitaltilgang

og langsiktige investeringer. Opprettelsen av Norsk Venture er et viktig bidrag i denne sammenheng. Energipakkene som tar sikte på å styrke konkurranseutsatte bedrifter bl.a. i treforedlingsindustrien, er et annet eksempel. Vi har trappet opp bevilgningene til forskning og utvikling med over 1 milliard kr. Innsatsen vil bli ytterligere økt i kommende periode. Hovedtrekkene i vår næringspolitikk har vært å legge rammevilkårene tilrette, og det sier seg selv at det vil ta tid å få resultater. Det er imidlertid gode nyheter når norske verft igjen sikrer seg store kontrakter i skarp internasjonal konkurranse.

Fagbevegelsen vet godt at på mange områder kreves det et konkret samspill mellom bedrifter, fagbevegelse og myndigheter. Det er derfor en god nyhet når Kommunalministeren har gitt åpning for at Oslo Lysverker kan ta opp betydelige lån utenom rammen for Oslo, for å utbygge kraftlinjene mellom Aurland og Hallingdal. Dette vil samtidig gi sysselsettingsvirkninger i forbindelse med produksjon av transformatorer, master og i samband med anleggsarbeidet.

LOs sekretariat vedtok på mandag en omfattende uttalelse om næringspolitikken. Vi vil gjennomgå de konkrete punktene i Næringsdepartementet og regjeringen med det første. Jeg skal idag bare få kommentere et av punktene om konsesjonsbestemmelser som jeg vet LO er særlig opptatt av. Selve konsesjonsloven ble revidert senest i fjor høst. Etter det har Næringsdepartementet innført et nytt standardvilkår som innebærer plikt for den som får konsesjon å gå inn i reelle forhandlinger om salg til evt. kjøpere som vil drive videre, dersom man beslutter å nedlegge virksomheten. Dette vil redusere risikoen for oppkjøp med sikte på nedleggelse. Vilkåret ble innført tidlig i år og gjelder for nye konsesjoner.

De ansattes organisasjoner får uttale seg i alle litt større saker. Det er uhyre sjelden at det gis konsesjon på tvers av de ansattes ønsker. I de fleste tilfeller i den siste tiden har de tillitsvalgte gått sterkt inn for at konsesjon skal gis.

Vi har også tilfeller der de ansatte foretrekker utenlandsk eier framfor norsk (f.eks. i Hansa, der de ikke ønsker Nora som eier). Vi er også avhengig av å ha konsesjonsbestemmelser som harmonerer noenlunde med andre lands vilkår. Vesentlige avvik vil kunne skape handelspolitiske problemer for oss.

LO har pekt på noe sentralt, når det gjelder brudd på konsesjonsbestemmelsene. Slike brudd er ikke i samsvar med normal og seriøs forretningsvirksomhet. Det kan sikkert være på sin plass å forsterke reaksjonene overfor slike selskaper. Regjeringen vil derfor se på aktuelle muligheter for ytterligere å sikre at konsesjonsbestemmelsene blir overholdt.

Fordeling

Samfunnet er i stadig endring. Idag har mange småbarnsfamilier en presset hverdag. Derfor er en samlet familiepolitikk der vi både satser på bedre boligdekning, barnetilsyn og foreldrepermisjon et viktig tema i Arbeiderpartiets program for neste periode.

Det å sikre et skikkelig offentlig tjenestetilbud er en viktig del av fordelingspolitikken. Selv om Norge er et land hvor likhet står sterkt, er det langt igjen før vi har en tilfredsstillende fordeling mellom ulike grupper, mellom kjønn, generasjoner og mellom ulike deler av landet.

Arbeiderpartiet har i de tre siste årene gjennomført en omfattende opprydding i skattesystemet. En rekke tiltak har virket til fordel for lønnstakerne, mens høytlønnende og kapital-eiere som tidligere ble skjermet gjennom fradrag og avsetningsordninger, har måttet yde en større del til fellesskapet. Vi har fått en mer lik verdi av rentefradrag og andre fradrag. I 1989 er høyeste verdi på fradragene 45,6 % mens de i 1986 var nesten 67%. Vi har tettet igjen mange hull i personbeskatningen.

Tilsvarende endringer er gjennomført for beskatningen av firmabiler. La meg illustrere med et eksempel: En direktør disponerer privat selskapets nye BMW 520 eller Mercedes 190E til listepris rundt 350 000 kroner. Etter de tidligere skattereglene

kunne privatkjøringen etter et forsiktig skjønn fra likningsmyndighetene fastsettes til f.eks. 6 000 kilometer i året og samlet fordel anslås til vel 31 000 kroner. Denne fordelingen ville bli gjenstand for nettobeskatning, maksimalt ca. 14 000 kroner i 1989. Etter dagens regler vil privatkjøringen sjablonmessig fastsettes til 8 000 km og fordelingen i eksemplet anslås til 40 000 kroner. Fordelingen blir gjenstand for både bruttoskatt og nettoskatt, maksimalt ca. 25 000 kroner. I tillegg kommer arbeidsgiveravgiften 6 000 - 7 000 kroner.

Fortsatt gjenstår mye arbeid med å forbedre bedriftsbeskatningen. Vi arbeider nå med å finne løsninger som kan stimulere næringsvirksomhet og sikre arbeidsplasser. Regjeringen oppnevnte i fjor et bredt sammensatt utvalg ledet av professor Aarbakke, til å gjennomgå alle deler av bedriftsbeskatningen. Vi må få et enklere system, som samtidig begrenser den skattemotiverte sløsing som det har vært mye av i næringslivet. Aarbakke-utvalget er bedt om å fremme en skisse til hovedtrekkene i en reform allerede i høst. Å skille personinntekt fra næringsinntekt er ingen enkel operasjon, men det vil representere et betydelig fremskritt i arbeidet med et rettferdig og effektivt skattesystem.

Den samme linje har vært fulgt i boligpolitikken. Vi har økt statsbankenes rammer fra 13 000 boliger i 1987 til 22 000 i -89. Topp-renten er senket for alle husbanklån. Dette er viktige bidrag til å gjenreise den sosiale boligpolitikken, som er Arbeiderpartiets klare mål. I 1985 ble det ferdigstilt 26 114 boliger med gjennomsnittlig størrelse på 185 m². I 1988 bygde vi 30 406 boliger med gjennomsnittlig størrelse på 161 m².

I fordelingspolitikken har vi gjort det som har vært mulig - når vi har borgerlig flertall på Stortinget.

Likevel er mye ugjort: Det er fortsatt for store forskjeller. Det er også en skjev fordeling av inntekter og utgifter over livsløpet. Yngre mennesker i etableringsfasen sliter ofte med lave lønninger og høye utgifter. I den eldre generasjonen er det

mange som har det bra, men også mange som med rette føler at velferdssamfunnet ikke har gitt dem deres rettmessige andel av framgangen.

Fordelingspolitikk krever mot til å hankses med sterke særinteresser. Det krever vilje til politisk styring. De som hevder at det ikke spiller noen rolle hvem som sitter i regjeringskontorene - de kan ikke være opptatt av å skape en rettferdig fordeling. Det finnes ikke noe historisk belegg for å tro at fordelingspolitikken vil gå riktig vei med en høyre-vridd regjering. Snarere tvert om.

Store deler av næringslivet har økt sin fortjeneste sterkt i den senere tid. Omsetningen på Børsen er i kraftig vekst. I den grad dette bedrer kapitaltilgangen og investering i næringsvirksomhet er dette meget gledelig. Høye aksjekurser har dessuten den fordel at de motvirker billige oppkjøp av norske bedrifter. På den annen side skal vi ikke lukke øynene for de gevinster som realiseres som følge av kursoppgangen. Arbeiderpartiets krav om innsats for felles framtid, skal gjelde også for de som opererer på børsen. Vi har derfor i to omganger skjerpet gevinstbeskatningen på aksjer slik at den nå er oppe i 40 % for de som selger før 3-årsfristen. Dette er høyt i internasjonal sammenheng. Dessuten blir nå all omsetning av aksjer registrert på verdipapirsentralen, slik at beskatningen er reell, i motsetning til tidligere. En rettferdig fordeling av inntekter, formuer og andre forhold som påvirker våre levekår står sentralt for Arbeiderpartiet. Vi mener at et samfunn med små forskjeller er et bedre samfunn å leve i.

Når arbeidstakerne i de meste lønnsomme deler av næringslivet viser moderasjon, kan resultatet bli at eierne blir sittende med overskuddet. Dersom man velger ikke å vise moderasjon, blir resultatet svekket konkurransevne og større lønnsforskjeller. Her må vi finne fornuftige former for overskuddsdisponering. Fagbevegelsen har med rette vært pådriver i programarbeidet på dette punktet. Arbeiderbevegelsen skal selvsagt følge dette skikkelig opp i årene som kommer. Men hvordan vil det gå med et såpass sentralt fordelingspolitisk spørsmål dersom vi får en

Høyredominert regjering, med støtte fra Frp? Disse partiene har jo motarbeidet lønnslovene. Det er ikke fnugg av sjanse for at de vil interessere seg for en fremsynt disponering av overskudd i bedriftene.

Det samme gjelder statsbankenes rolle i økonomien og arbeidet for større rettferdighet i skattesystemet. Tilstrekkelig kredittrammer i statsbankene er en forutsetning for effektiv satsing i distriktene, en mer sosial boligfinansiering og en bedret studiefinansiering. Fra 1986 til idag er statsbankenes andel av utlånsmarkedet utvidet fra 9 til 20%. Dette har gitt viktige fordelingspolitiske effekter på disse sentrale områdene.

Fagbevegelsen - og spesielt Fellesforbundet - har i lang tid vært opptatt av å skape mer ryddige forhold i bygningsbransjen. Gjennom avisoppslag har man klart å avdekke klare brudd på både arbeidsmiljøloven og sysselsettingsloven. I noen grad har dette også resultert i anmeldelser. Problemet har imidlertid vært at disse sakene er blitt henlagt som følge av manglende etterforskningskapasitet fra politiets side. Regjeringen (Kad) har hatt kontakt med den nye øko-krim-gruppen om å ta seg av disse sakene, og det arbeides nå videre med et opplegg for at dette skal kunne gjennomføres. Et av hovedproblemene på dette området har vært at arbeidsgivere har kunnet operere på siden av eksisterende lovverk uten å ha blitt straffet for det.

Oppblomstringen av ulike typer leiefirmaer er en del av dette problemet. Utleie av arbeidskraft er forbudt i henhold til sysselsettingsloven, med mindre det innhentes dispensasjon. Med bakgrunn i den situasjon vi har fått på arbeidsmarkedet, har Kommunal- og arbeidsdepartementet gitt Arbeidsdirektoratet beskjed om at det ikke skal gis nye dispensasjoner uten i helt spesielle tilfeller.

Det har vært et problem at en rekke utleiefirmaer har operert under dekke av underrentrepriser. Det har vist seg vanskelig å skille disse tilfellene fra utleie etter dagens regelverk. Vi har derfor tatt initiativ til en gjennomgang av regelverket for å gjøre det lettere for de kontrollerende myndigheter - og for

byggherrer og entreprenører - å holde seg til lovverket. Eller sagt på en annen måte: Det skal bli vanskeligere å omgå gjeldende bestemmelser.

Den omfattende kontraktørvirksomheten i pressområdene representerer et særskilt problem. Vi har sett at enkelte firmaer ser seg tjent med å hyre inn kontraktører - som pr. definisjon er selvstendig næringsdrivende - i stedet for vanlige arbeidstakere. I noen grad har kontraktørene vært i stand til å konkurrere ut ordinær arbeidskraft - dels fordi selvstendig næringsdrivende har spesielle skatteregler, dels fordi de har vært unntatt fra arbeidsmiljølovens arbeidstidsbestemmelser. I tillegg til dette vil jeg nevne at Kommunal- og arbeidsdepartementet nå arbeider med å skape klarere ansvarsforhold på større bygg- og anleggsplasser. Et system som det vi har mange steder, med en hovedentreprenør som omgir seg med den ene underleverandøren under den andre, gjør det vanskelig å finne den ansvarlige når lovbrudd og uregelmessigheter oppstår. Ansvarét pulveriseres rett og slett. Hensikten er nå å innføre et system omtrent som det vi har i offshoreindustrien, der hovedentreprenøren er fullt og helt ansvarlig for at lover og regler etterleveres. Vi går ut fra at en slik ansvarliggjøring av hovedentreprenøren i seg selv vil bidra til ryddigere forhold. Regjeringen vil trappe opp arbeidet for skikkelige forhold på dette området.

Vi oppnevner dessuten et utvalg som skal gjennomgå arbeidsmiljøpolitikken i bred forstand. LO vil selvsagt bli representert i utvalget.

Fordelingspolitikken synliggjør det klare ideologiske skille mellom arbeiderbevegelsen og konservative/liberalistiske partier. Høyresida hevder at vi må skape mer før vi kan fordele. Dette kan selvsagt ikke være riktig. Jo knappere ressurser et samfunn rår over, jo viktigere er det at vi deler goder og byrder på en rettferdig måte. Derimot er det like selvsagt at vi må skape mer for å kunne bruke mer og dekke de uløste behov i samfunnet.

Det var når vi trakk alle grupper med i utviklingen i samfunnet, ga alle mulighet til å delta, til å ta ansvar og gjøre en innsats - at Norge ble utviklet fra et fattigsamfunn til et velferdssamfunn. Rettferdig fordeling er en viktig del av en politikk for større vekst. Dessuten: Når de tunge takene må tas, da er det enda viktigere at det skjer på en måte som oppleves rettferdig, at ingen får mulighet til å sluntre unna, og overlate byrdene til andre.

Miljøpolitikk som monner

Miljøpolitikken egner seg godt til å illustrere forskjellene på liberalistisk og sosialdemokratisk, eller om man vil; blå og rød politikk.

Miljøinnsats er først og fremst fellesskapsoppgaver. De krever politiske beslutninger, av og til strenge regler. Skattelette gir mindre muligheter for aktiv miljøpolitikk. Når regjeringen har brakt miljøpolitikken vekk fra puslestadiet og gjort den til storpolitikk, er det fordi dette er absolutt nødvendig, selv om skattelette kunne være mere populært på kort sikt. Vi har trappet opp miljøinnsatsen på samtlige områder. Lille Norge er idag anerkjent som et foregangsland både gjennom hjemlig innsats og som internasjonal pådriver.

Det går ikke an å skille skarpt mellom innsats på "hjemmebane" og innsats ute. 90% av all svoveldioksyd som forurensner norske fiskevann kommer fra andre land. Det betyr at det faktisk er like viktig for Norge å oppnå 5% reduksjon i de internasjonale utslipp av SO₂ som å gjennomføre 50% reduksjon av våre egne utslipp. Dette er årsaken til vårt sterke internasjonale engasjement.

I vårt politiske regnskap finner man 10 tettskrevne sider med konkrete strekpunkter som viser hvordan miljøinnsatsen er forsterket. Vi har nylig lagt fram en melding om oppfølging av Verdenskommisjonens innstilling. Meldingen har ambiøse mål, som bringer Norge i aller fremste rekke i det internasjonale miljø- og utviklingsarbeid. Dette temposkiftet står i sterk kontrast til tidligere tiders politikk. Legger man strenge saklighets-

betraktninger til grunn, blir det nokså uforståelig, hvordan et angivelig miljøparti som Venstre kan gå inn for regjeringsskifte i håp om sterkere innsats på miljøsektoren. Økonomisk liberalisme løser ikke miljøoppgavene, selv om den ikles grønn sminke.

Frihet og trygghet i velferdssamfunnet.

De grunnleggende forutsetninger for et rikt og godt liv, er foruten arbeid:

- en ordentlig boløsning
- god helse
- trygghet i hverdagen
- et miljø å trives i,

for å nevne noe av det som betyr mest for den enkeltes frihet.

Trygve Bratteli har engang sagt at kvaliteten i framtidens samfunn ikke vil være så avhengig av det materielle nivå, som av solidaritetens nivå.

Solidaritet er ikke arvelig. Det må erfares på nytt i hver generasjon.

Det er solidaritet når ungdom organiserer eldrehjelp. Det er lett å få oppslutning om gode gjerninger. Men solidaritet innebærer noe mer: Samfunnssolidaritet er å sette solidariske handlinger i system. Når vi gjør det, oppstår det ofte kamp. Likevel er det solidaritet, når vi motstår presset fra dem som vil åpne alkoholkranene, slik at vi kan frigjøre flere fra en elendighet som ikke bare medfører personlige og familiære vansker og tragedier, men som hvert år koster samfunnet mange milliarder kroner og som øker køene foran politikamrene og krisesentrene. Når alkohol og narkotikamisbruk koster oss like mye som det koster å drive utdanning i Norge, da er det ikke lenger en privatsak.

Det er også solidaritet når vi gjør en omfattende innsats for utvikling i verdens fattige land. De som er sterke må ofre litt for å hjelpe de som er svake.

I hovedstaden har vi fått anskueliggjort hvordan det kan gå når solidariteten glemmes. Her har bystyrets borligerlige majoritet konsekvent skjermet eiendomsskatten, mens innstramninger er gjennomført på sosiale ytelser. Her dreier deg seg ikke om små beløp, men om hundretalls millioner pr. år. I vinter har vi kunnet følge behandlingen av feriekolonien Hudøy, hvor ca. 1200 barn har opplevd gode dager i trygge omgivelser. Nå blir også dette tilbudet nærmest radert ut, som tiltak for å rette opp Oslos skakkjorte økonomi. - Det finnes bare en beskrivelse på denne politikken: Blå usolidarisk sparepolitikk.

Kriminalpolitikk

I samfunn hvor solidariteten har for trange vekstvilkår, vil egoisme, konflikt og kriminalitet lettere slippe til. Arbeiderpartiet har alltid hatt trygghet i hverdagen som en av sine fremste mål. Frihet fra vold og frihet fra frykt, er helt grunnleggende for menneskelig trivsel og trygghet.

Arbeiderpartiet har økt og vil fortsatt øke politiets ressurser, slik at de kan være tilstede og synes i nærmiljøet. Vi har økt og vil fortsatt øke bemanningen i fengslene, for å bedre arbeidsmiljøet, styrke sikkerheten og rehabiliteringsarbeidet overfor fangene. Det er gjennomført en rekke tiltak mot voldskriminalitet, narkotikaforbrytelser, arbeidsmiljøkriminalitet, trafikk-kriminalitet og økonomisk kriminalitet.

Det er svært viktig at den straff som ilegges lovovertredere oppleves rettferdig. Arbeiderpartiet går derfor også inn for økt bruk av samfunnstjeneste og plikt for lovbrøyttere til å gjøre opp for seg.

Vi må likevel ikke glemme at straff og er siste ledd i kriminalpolitikken. En virkelig god kriminalpolitikk er den som hindrer at forbrytelser oppstår. Ingen samfunn har klart det fullt ut, men tross våre problemer er det liten tvil om at de fleste samfunn har lyktes dårligere enn vi har gjort i det relativt fredelige Norge. Samfunn preget av store forskjeller og en ensidig liberalistisk økonomi, sliter gjennomgående med høyere

kriminalitet, enn samfunn der likhet og velferd for alle settes høyt.

Innvandringspolitikk.

I løpet av 1980-årene har Norge tatt imot en rekke flyktninger og mennesker som har søkt politisk asyl. Arbeidsinnvandringen har vært begrenset. De eneste utenlandske statsborgere som fritt kan ta opphold i Norge er de som kommer fra de øvrige nordiske land.

I forhold til vår totale befolkning har vi ikke flere medborgere med utenlandsk bakgrunn idag enn vi hadde i 1920, men langt flere land er representert.

Det finnes mange solskinnshistorier om møtet mellom oss og innvandrere og flyktninger. Men det finnes også historier om misforståelse, frykt for det fremmede og om rene konflikter.

Norge var ikke forberedt på den store tilstrømmningen av asylsøkere i 1986-87. Man måtte ty til nødløsninger, både når det gjaldt innkvartering i hoteller og på andre måter. Uansett vil en ikke finne enkle standardløsninger når mennesker fra nær 150 land, med helt ulike erfaringer og kulturer søker tilhold i Norge. Også blant de som arbeider i offentlig forvaltning og rundt i kommunene er det ulike erfaringer og synspunkter.

Vår politikk er at innvandringen skal være begrenset og regulert, og at Norge skal yte et anstendig bidrag til verdens flyktningeproblem. Det er viktig at de utlendinger som får opphold i Norge så raskt som mulig skal delta i arbeids- og samfunnslivet på linje med andre. Dersom vi ikke våger å stille rimelige krav til innsats overfor våre nye landsmenn, ja da er det ikke uttrykk for toleranse, men heller om misforstått snillhet som fort kan virke som en bjørnetjeneste.

Den offentlige debatten om disse spørsmålene har vært preget av sterke motsetninger. Dette skyldes ikke minst at ytterfløyene i norsk politikk har fått dominere debatten i for stor grad. Mange har nok følt at de ikke har kunnet stille spørsmål eller komme

med sine meninger uten å bli plassert i en bås. Arbeiderpartiets folk er ofte kommet i klemme. På den ene siden har vi høyrøstede talsmenn for ytterste venstre som skriker opp om rasisme ved det minste påskudd. På den andre siden har Fremskrittspartiet fullstendig uten skrupler av noe slag prøvd å slå politisk mynt på en uhyre vanskelig sak.

Utslagene av rasisme er alvorlige. Voldelige angrep på asylsøkere er alvorlig, ja, det er et nederlag for oss alle.

Jeg tror det er sunt at vi nå får en bredere debatt om disse spørsmålene. Vi trenger mer kunnskap og vi trenger alle de erfaringer som tusenvis av mennesker - ikke minst innvandrerne selv - sitter inne med. Det er viktig at debatten har et konstruktivt formål. Hvordan skal vi finne gode løsninger på alle spørsmålene som melder seg? Hvordan kan vi fremme kontakt og forståelse mellom nordmenn og innvandrere? Hva oppfatter vi som rimelige og fornuftige tiltak for å fremme en naturlig integrering av mennesker fra andre kulturer?

Prinsipielt bør ingen spørsmål være unntatt fra belysning og debatt. Det må være helt klart at diskriminering er i strid med grunnleggende menneskerettigheter, og at det er straffbart etter norsk lov. De problemer vi sliter med på dette vanskelige feltet, kan bare overvinnes ved felles anstrengelser. Vi har alle et ansvar. Særlige krav stilles til de myndigheter som er satt til å forvalte lover og regler, og iverksette myndighetenes politikk.

Politiske partier og det politiske miljø har et ansvar for å utforme lover og gi folk informasjon og veiledning. Jeg tror ikke vi har gjort en god nok jobb på dette siste punktet.

Organisasjoner, fagbevegelser og den enkelte må ta sine deler av ansvaret.

Og til sist må vi også minne om det ansvar som påhviler innvandrerne og deres organisasjoner.

Vi må alle søke å opptre på en måte som gjør det lettere å skape et rettferdig trygt fellesskap. La meg i denne sammenheng presisere det særlige ansvar vi har overfor barn. Regjeringen vil for sin del gå spesielt igjennom de rutiner som skal gjelde ved saker der mindreårige er involvert. Alle forfulgte mindreårige får bli i Norge uansett. De barna som ikke er forfulgt, får bli her hvis de ikke har omsorgspersoner i hjemlandet.

Alle søkere får en grundig individuell behandling.

Vi har imidlertid ett dilemma som stadig skaper problemer. Det gjelder de tilfeller der barn sendes foran som "brekkstang" for foreldrene. Dette problemet er nå økende i internasjonal sammenheng. FNs høykommisær for flyktninger har anbefalt at man sender barna tilbake i slike tilfeller. Så langt vi vet har alle land fulgt rådet fra Høykommisæren. Ikke minst av hensyn til barna selv, er det viktig å stoppe en slik utvikling.

Politisk styring

Einar Førde har tidligere skrevet en bok med tittelen "Vi er alle sosialdemokrater". De siste årenes politiske utvikling har dessverre vist at Einar kanskje bør vurdere en revidert utgave.- Man kan si mye om Fremskrittspartiet, men sosialdemokrater er de definitivt ikke.

Aller klarest kommer dette til uttrykk i synet på politisk styring og innflytelse. Fremskrittspartiet vil svekke de folkevalgtes innflytelse på de alle fleste områder. Markedet skal styre seg selv. Arbeiderpartiet går som kjent inn for en betydelig bruk av markedet. På en rekke felter er markedsmessig omsetning av varer og tjenester det eneste fornuftige. Derimot er det endel områder hvor markedsløsninger er utilstrekkelige eller direkte uforsvarlige. Markedet kan ikke rå grunnen alene på boligsektoren. Når det skjer, blir ulikhetene uakseptable. Markedet egner seg heller ikke til å sikre folk helsetjenester eller utdanning. Her er kravene til likhet og rettferdighet ufravikelige. Lommeboka må aldri få

bestemme om folk skal få en utdanning eller nødvendige helsetjenester. Markedsløsninger er heller ikke tilstrekkelige i miljøarbeidet. Bare bruk av kollektiv fornuft og fellesskapsløsninger vil sette oss istand til å vinne kampen for et bedre miljø. Markedsstyring er heller ikke på noe vis egnet til å skape rettferdighet i arbeidslivet. Spør de lavtlønnede kvinnene i fagbevegelsen hvordan ensidig lønnsfastsettelse på den enkelte bedrift ville egne seg for å skape rettferdighet og likestilling.

Dersom de folkevalgte skulle trekke seg bort fra arenaen, er det andre grupper som vil overta styringen. De som er sterke og har ressurser vil få ennå mere makt.

Dersom politikerne skal bort, vil fordelingen av goder og byrder bryte sammen. Og framfor alt: Dersom politikerne skal bort, vil de svakeste - bli ennå svakere stilt.

Av hensyn til viktige prinsipper i vårt samfunn, er det derfor på tide å slå tilbake på den form for billig politikerkritikk som enkelte baserer seg på. Det gjør vi, ikke for politikernes egen skyld, men fordi politisk styring på en rekke områder er et mye bedre alternativ enn maktutøvelse på grunnlag av privat eiendom og private monopoler.

Avslutning

I morgen er det 100 dager igjen til Stortingsvalget. Ingen skal tvile på at dette stortingsvalget blir et veivalg for Norge. - Det er en viktig jobb vi har gjort for å styre Norge gjennom de verste brottsjøene.

Det meste av grovarbeidet ligger bak oss. Likevel må det føres en sikker og konsekvent politikk framover. Norge har ikke råd til et nytt Yappeeksperiment.

Arbeiderpartiet lover ikke at alle problemer skal være løst på kort tid. Til det har vi altfor stor respekt for oppgavene. Det vi lover er å gjøre alt som står i vår makt for å trygge arbeid, miljø og velferd.

Den oppgaven kan arbeiderbevegelsen klare, hvis vi tar jobben sammen. Jeg håper denne konferansen vil gi en klar marsjordre for våre felles mål; En solidarisk politikk og fortsatt arbeiderregjering.